

سنجش میزان احساس امنیت اجتماعی در فضاهای سبز عمومی

موردپژوهی: پارک ملت تهران

لطفعلی کوزه‌گرکالجی^۱، سعید زرغامی^۲، پرویز آقایی^۳

تاریخ دریافت: ۹۳/۰۶/۲۰

تاریخ پذیرش: ۹۳/۰۹/۲۷

از صفحه ۱۳۹ تا ۱۵۶

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی

سال دوم، شماره هفتم، پاییز ۱۳۹۳

چکیده

احساس امنیت در فضاهای سبز شهری یکی از مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت فضا محسوب می‌شود. وجود امنیت اجتماعی موجبات پویایی اقتصادی-اجتماعی را فراهم خواهد ساخت. برقراری امنیت اجتماعی در فضاهای سبز عمومی که افراد با پایگاه‌ها و طبقات مختلف اقتصادی و اجتماعی در آن حضور دارند از الزامات اساسی جوامع محسوب می‌شود. در همین راستا، نویسندگان با انتخاب پارک ملت، که دارای کارکرد منطقه‌ای می‌باشد، میزان امنیت اجتماعی در آن را مورد بررسی قرار دادند. روش پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی و از لحاظ هدف کاربردی می‌باشد. داده‌ها و اطلاعات به دو صورت کتابخانه‌ای (اسناد فرادست) و میدانی (پرسش‌نامه) گردآوری شده است. حجم نمونه ۱۰۰ نفر انتخاب گردیده و روش نمونه‌گیری نیز به صورت غیراحتمالی-اتفاقی می‌باشد. داده‌ها پس از وارد شدن به نرم‌افزار spss با آزمون‌های ANOVA، T، دونمونه‌ای مستقل و همچنین آزمون پیرسون مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که شاخص‌های پژوهش آزار لسانی با مقدار میانگین ۲.۷۸ بیشترین سهم را در کاهش امنیت در پارک ملت دارد. پس از آن به ترتیب شاخص آزار بصری با مقدار ۲.۷۴ و آزار فیزیکی با مقدار ۲.۲۶ باعث کاهش امنیت می‌باشند. همچنین عدم امنیت در میان زنان بیشتر از مردان است. در ادامه براساس آزمون پیرسون مشخص گردید که بین سن و عدم امنیت مقدار همبستگی ۰.۸۱۱- است. این امر گویای رابطه معکوس این دو متغیر است به طوری که با افزایش سن عدم امنیت کاهش و با کاهش سن امنیت نیز افزایش می‌یابد. مقدار همبستگی بین تحصیلات و عدم امنیت ۰.۸۶۷- است که در مقایسه با متغیر سن همبستگی بیشتری با متغیر عدم امنیت دارد. در ادامه نیز پیشنهادهایی به منظور افزایش امنیت اجتماعی در پارک ملت ارائه شده است.

کلید واژه‌ها: احساس امنیت اجتماعی، شاخص‌های امنیت اجتماعی، فضاهای سبز عمومی، پارک ملت.

۱. استادیار و عضو هیئت علمی گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی.

۲. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول). s.zarghami91@gmail.com

۳. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی.

مقدمه

وجود محیطی امن برای زندگی در کنار سایر نیازهای اساسی فیزیولوژیکی انسان مانند غذا، سرپناه و بهداشت از ضروریات زندگی انسان است. ارضانشدن نیاز به امنیت انسان در فضاهای جمعی نه تنها او را از رسیدن به نیازهای رده بالاتر همچون: خودشکوفایی، زیباشناختی، دانستن و فهمیدن بازمی‌دارد بلکه کاهش تعاملات اجتماعی و درنهایت خالی‌ماندن فضای عمومی را نیز در پی دارد (اکبری و پاک‌بنیان، ۱۳۹۱: ۵۴). بنابراین، امنیت از مهم‌ترین نیازهای بشری و دارای مراتب و ابعاد قابل‌تأملی است که هر یک برحسب نوع، موضوع و محتوای معرفت‌شناختی وابسته به آن می‌تواند ابعاد گوناگونی به خود بگیرد. در واقع، اهمیت سخن در این است که امنیت به واسطه ساخت و نوع رویکرد به حوزه اجتماع انواع گوناگونی دارد ولی در هر صورت با آرامش و آسایش افراد و نداشتن بیم و هراس از تهدیدهای موجود و احتمالی در جامعه ارتباط‌پیدامی‌کند. سطح امنیت در ابعاد مختلف آن پدیده‌ای خارج از مرزهای ملی یا جوامع نیست بلکه عمدتاً عوامل تولید امنیت را باید در درون جوامع و در سازوکار نظام‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جست‌وجو کرد (کارگر و سرور، ۱۳۹۰: ۳). مفهوم فضای شهری امن در مقابل مفهوم فضای شهری ناامن قرار دارد. پدیده ناامنی دارای دو جنبه عینی و ذهنی است و تمامی عرصه‌های زندگی را در برمی‌گیرد. مقوله ناامنی از جنبه عینی تمامی مظاهر ناامنی از جمله: سرقت، قتل، خشونت و... را شامل می‌شود و مقوله ناامنی از جنبه ذهنی شامل داوری در خصوص امنیت منطقه و فضا است (صالحی، ۱۳۸۷: ۱۰۷).

طراحی و احداث فضاهای عمومی می‌تواند امنیت اجتماعی شهروندان را تحت تأثیر قرار دهد. در واقع، فضای عمومی فضای زندگی روزمره مردم است که در مقابل فضای خصوصی قرار دارد. فضای عمومی به نوعی دسترسی همه به عرصه‌های جامعه است که ویژگی جامعه دموکراتیک است. تهدید و تمایز در فضای عمومی باعث منفعل شدن شهروندان می‌شود زیرا فضای عمومی به‌ویژه پارک‌ها به‌عنوان فضاهای عمومی سبز مکان‌های مناسبی برای تعامل و ارتباطات قوی اجتماعی و به‌نوعی مشارکت و هم‌فکری استفاده‌کنندگان از آنها در زمینه‌های مختلف است. فضای عمومی سبز از آن نوع فضاها است که واجد بازدهی اجتماعی می‌باشد. این فضاها توسط عموم مردم در گذران اوقات فراغت، تفریح و مصاحبت با دوستان و گردهمایی‌های اجتماعی و

فرهنگی استفاده می‌گردد (زیاری، ۱۳۸۸: ۲۹۴). اگر فضاهای سبز عمومی دارای عملکرد مفیدی باشد به‌طور یقین، میزان امنیت اجتماعی در آن افزایش خواهد یافت و برعکس. این فضاها از آن جهت قابل بحث است که بیشتر مردم برای گذران اوقات فراغت در این فضاها حضور خواهند داشت.

امنیت پایتخت‌ها از دو بعد قابل توجه است: نخست، جایگاه ویژه پایتخت در اقتصاد ملی و کنترل و هدایت امور کشور و دیگری این‌که آسیب‌پذیری پایتخت، ناآرامی‌ها و بحران‌های آن دارای تبعات عمیق و گوناگونی می‌باشد که باعث از بین رفتن وحدت و انسجام کشور خواهد شد (رضویان و آقای، ۱۳۹۳: ۴۵). اقدامات مختلفی که در کلانشهر تهران از طرف نهادهای امنیتی و همچنین نهادهای غیررسمی به منظور برقراری امنیت پایدار صورت گرفته است، نشان‌دهنده اهمیت بحث امنیت و آرامش ساکنان است که نهادهای مسئول به‌خوبی آن را درک کرده‌اند. در کلانشهر تهران نیز فضاهای عمومی سبز از جمله پارک‌ها و بوستان‌ها همواره پذیرای مردم در ساعت‌ها و روزهای مختلف هفته بوده است. حضور شهروندان در این فضاها منوط به برقراری امنیت اجتماعی در آن است. در همین راستا، نویسندگان برآنند تا با انتخاب پارک ملت به‌عنوان فضای عمومی سبز، که دارای عملکرد منطقه‌ای است، میزان احساس امنیت اجتماعی را در این فضا سنجیده و مهم‌ترین عوامل ناامنی را در این فضاها شناسایی کنند. به همین دلیل مهم‌ترین سوال‌های این پژوهش به شرح زیر است:

- احساس امنیت شهروندان در پارک ملت به چه میزان است؟
- احساس امنیت در میان زنان و مردان به صورت مطالعه تطبیقی چه تفاوتی دارند؟
- چه رابطه‌ای میان احساس امنیت و متغیرهای وابسته (سن، جنس و تحصیلات) وجود دارد؟

اهداف پژوهش

به دلیل آن‌که امنیت اجتماعی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و در عین حال اساسی‌ترین نیاز انسان مطرح است و لزوم برقراری آن از مهم‌ترین وظایف نهادهای امنیتی و نهادهای مردمی است؛ هدف اصلی این پژوهش سنجش میزان احساس امنیت اجتماعی در

فضاهای سبز عمومی (پارک ملت) است و اهداف فرعی در راستای هدف اصلی به صورت زیر مطرح هستند:

- شناسایی شاخص‌ها و متغیرهای پژوهش برای تعریف عملیاتی؛
- بررسی رابطه میان متغیرهای فردی و احساس امنیت؛
- آرایه الگوی کلی امنیت در پارک ملت؛
- آرایه پیشنهادها در خصوص افزایش امنیت اجتماعی در پارک ملت.

پیشینه پژوهش

از آنجاکه مسئله احساس امنیت اجتماعی در هر جامعه یک مسئله پیچیده و دارای ابعاد متنوع و متعددی است در تأمین این نیاز نباید از نقش و تأیید عوامل محیطی غافل شد. هیلر (۱۹۸۸) بر افزایش احساس امنیت اجتماعی از طریق افزایش تحرک و جنبش در فضاهای شهری تأکید دارد. همچنین، با بزرگ‌تر شدن فضا، افزایش حضور مردم و ایجاد الگوهای حرکتی توسط فضاهای خصوصی شده با مردمی که در آن حضور دارند امنیت استفاده‌کنندگان از فضا افزایش خواهد یافت (برندار و همکاران: ۱۹۹۷: ۲۷۶). به‌طور کلی، مردان در مورد امنیت اجتماعی محیط خودشان نسبت به زنان احساس مثبت‌تری دارند. همچنین، مردان در فضاهای عمومی احساس امنیت اجتماعی بیشتری دارند (گزارش کنفرانس لندن، ۲۰۰۵: ۵). در پژوهش دیاس و همکاران (۲۰۰۷) به بررسی عوامل اجتماعی و فضایی با توجه به اثری که بر اجزای محیطی و شناخت فضایی محیط‌های باز شهری بر کمبود امنیت و افزایش جرم دارند پرداخته شده است. علی‌گلی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «زنان و امنیت در فضاهای عمومی شهری پارک آزادی شیراز» نشان می‌دهد که عوامل محیطی مانند: کاربری اراضی، تنوع کاربری‌های پیرامون و ساعت فعالیت آنها و نیز مجاروت‌های مکانی کاربری‌ها با افزایش حس امنیت زنان رابطه معناداری دارد.

پوراحمد و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود با عنوان «امنیت شهری؛ فضاهای عمومی بررسی و سنجش سطح امنیت پارک‌های شهری در منطقه ۲ شهر قم»، نشان دادند به دلیل عدم رضایت از امنیت در منطقه ۲ و به‌ویژه پارک‌های نواحی محلات فقیر

امنیت به سبب شرایط نامناسب اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در سطح پایینی است. الهام سحرخیز (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «آسیب‌شناسی احساس امنیت در پارک‌های شهر کرج» به این نتیجه رسیده‌است که اطلاع‌رسانی و آموزش همگانی، مشارکت مردمی، توسعه روش‌های پیگیری از جرایم در پارک‌های شهر کرج، همکاری‌های بین دستگاهی و اقدامات تأمینی و همچنین تشکیل و تربیت پلیس تخصصی راهنمای گردشگری و فضاهای سبز مناسب‌ترین روش برای تأمین امنیت پارک‌ها و احساس امنیت پایدار اجتماعی می‌باشد.

محمد اسدی‌فرد (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «ارتقاء امنیت اجتماعی از طریق طراحی فضای سبز شهری مطالعه موردی: پارک چیتگر» به این نتایج دست‌یافته‌است که تمرکززدایی در طراحی پارک چیتگر، پخش کردن کاربری‌ها در کل سایت و استفاده از پوشش گیاهی پراکنده، باعث افزایش سطح نظارت اجتماعی شده‌است و علاوه بر نظارت طبیعی توسط شهروندان نظارت رسمی نیز انجام می‌شود. با وجود مطابقت برخی شاخص‌ها با مبانی نظری پژوهش ضعف نورپردازی و مکان‌نمایی نامناسب در برخی نقاط پارک نوعی احساس ناامنی را تداعی نموده و از سویی می‌تواند بستر مناسبی برای حضور و فعالیت افراد بزهکار فراهم‌سازد. تفاوتی که این پژوهش با موارد مطرح‌شده دارد این است که در این پژوهش علاوه بر متغیرهای فردی (سن، جنس و تحصیلات) در تحلیل داده‌ها ابعاد امنیت نیز شامل: امنیت لسانی، فیزیکی و بصری مورد بررسی قرار گرفته‌است. همچنین، این پژوهش از حیث محدوده مورد مطالعه نیز جدید می‌باشد.

مبانی نظری پژوهش

فضای عمومی سبز

فضای سبز شهری به مجموعه فضاهای آزاد و سبزی که در داخل محیط‌های شهری با اهدافی مشخص برنامه‌ریزی شده و عملکرد معینی بر عهده آنها نهاده شده‌باشد اطلاق می‌شود. از دیدگاه حفاظت محیط‌زیست فضای سبز شهری بخش جاندار ساخت کالبدی شهر را تشکیل می‌دهد. از دیدگاه شهرسازی فضای سبز شهری عبارت‌است از بخشی از سیمای شهر که از انواع پوشش‌های گیاهی تشکیل شده‌است که در واقع شامل: تمام سطوح سبز پارک‌ها، میدان‌ها و بلوارها و... می‌شود. (عبادی‌جوکندان، ۱۳۸۵: ۹). شهرها

به‌عنوان کانون‌های تمرکز فعالیت و زندگی انسان‌ها برای این‌که بتوانند پایداری خود را تنظیم‌کنند چاره‌ای جز پذیرش ساختار و کارکردی متأثر از سیستم‌های طبیعی ندارند. در این میان فضاهای سبز شهری به‌عنوان جزء ضروری و لایف‌نک پیکره یگانه شهرها در متابولیسم آنها نقش اساسی را دارا می‌باشد که کمبود آنها می‌تواند اختلالات جدی در حیات شهرها به‌وجود آورد. منظور از فضاهای سبز عمومی شهری نوعی از سطوح کاربری زمین شهری با پوشش‌های گیاهی انسان‌ساخت است که هم واجد «بازدهی اجتماعی» و هم واجد «بازدهی اکولوژیکی» هستند (سعیدینیا، ۱۳۸۶: ۱۶). پارک‌های شهر، درخت‌های پراکنده، فضای باز و کف‌پوش چمن به‌صورت مصنوعی و یا طبیعی است که محیطی برای فعالیت‌های اجتماعی، تفریح و آسایش را فراهم می‌کند (بافینگتون، ۱۹۹۷: ۳). پارک‌های شهری دارای نقش اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی است و با مزایایی مانند درمان بیماری‌های روحی محیطی مطلوب برای پرورش کودکان، یکپارچگی اجتماعی، حفظ آسایش فردی و نظایر این‌ها فراهم می‌کند و در عین حال شاخصی برای ارتقای کیفیت فضای زندگی و توسعه جامعه محسوب می‌شوند (بالرام، ۲۰۰۵: ۱۴۹). نیازهای کیفی فضاهای سبز عمومی در سه مقوله محافظ، آسایش و لذت تقسیم‌بندی می‌شوند. محافظت شامل: رفت‌وآمد، ایمنی و شرایط نامساعد جوی است. آسایش شامل: قدم‌زدن، مکث، نشستن، دیدن، گفت‌و شنود، بازی و فعالیت است. لذت نیز مشتمل بر کیفیات بصری و طبیعت است (گلی، ۱۳۸۹: ۸-۶). قابل‌استفاده بودن فضاهای سبز عمومی برای شهروندان و تلقی عرصه‌های همگانی به‌عنوان سرمایه‌های عمومی شهر لازمه مطلوبیت شهر است. ستالو و همکارانش با تکیه بر نظریه اکولوژی فرهنگی معتقدند که روش‌هایی که طبقات اجتماعی گروه‌های مختلف فرهنگی از اماکن عمومی استفاده می‌کنند مورد توجه قرار گیرد (کوبی، ۱۳۹۱: ۱۰۱). بر اساس این نظریه می‌توان در جهت گسترش و حمایت تنوع فرهنگی و اجتماعی در پارک‌ها حرکت نمود و به پرنشاط کردن و ارتقای قابلیت پاسخگویی به نیاز گروه‌های مختلف استفاده‌کنندگان از این قبیل فضاها کمک نمود.

احساس امنیت و ابعاد آن

احساس امنیت اجتماعی به فقدان هراس از این‌که ارزش‌های انسانی مورد حمله قرار گیرد یا به مخاطره نیفتد و به نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع گفته می‌شود. امنیت نوعی احساس آرامش و آسایش درونی قلمداد می‌شود که از گونه‌های

فعال محیط حاصل شده و دارای دو بعد عینی و ذهنی می‌باشد. در بعد نخست پارامترهای عینی محیطی و رفتاری مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و بعد ذهنی بر اساس احساس امنیت از جمع درک می‌شود (پاکزاد، ۱۳۸۱: ۷). احساس امنیت نیز از قرارگیری انسان در شرایط محیطی به مثابه نوعی ادراک روانی حاصل می‌شود. لذا از یک سو، شکل‌گیری احساس امنیت از لحاظ روان‌شناختی وابسته به شرایط محیطی و از سوی دیگر برداشت و سطوح ادراکی است (مویدی و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۶۶). احساس امنیت فرآیندی اجتماعی ارزیابی می‌گردد که متناسب با تحول متن آن تغییر می‌یابد بنابراین، احساس امنیت را بدون منظر اجتماعی نمی‌توان درک کرد. همچنین به تبع تحولات متن احساس امنیت، امری نسبی و پیوسته در حال تحول می‌باشد بنابراین، کشف رابطه موجود بین «رویکرد احساس امنیت» با «فضای اجتماعی» در جامعه شهری مورد تأکید است که سه رویکرد در این زمینه عبارتند از: نخست رویکرد تقلیل‌گرا است. در این رویکرد احساس امنیت تابعی از اوضاع اقتصادی جامعه شهری می‌باشد. دوم رویکرد تعامل غیرمتوازن می‌باشد. در این رویکرد احساس امنیت اگرچه تابعی از ساختارهای اقتصادی است ولی در عین حال شرایط اقتصادی یک جامعه شهری از رویکرد امنیتی نیز تأثیر می‌پذیرد. سوم رویکرد تعامل همه جانبه معتقد به ارتباط و تفکیک ناپذیری ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و احساس امنیتی از یکدیگر می‌باشد (بشریه، ۱۳۷۴: ۴۸). رویکردهای که اغلب محققان برای سنجش میزان احساس امنیت اجتماعی انتخاب می‌کنند شامل رویکرد سوم می‌باشد. در این رویکرد ابعاد ذهنی که بر این شرایط خاص جامعه می‌باشد مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این پژوهش نیز نویسندگان، رویکرد سوم را مدنظر دارند. از مهم‌ترین شاخص‌ها و نشانه‌های احساس امنیت اجتماعی می‌توان به جدول زیر اشاره کرد:

جدول (۱): مهم‌ترین شاخص‌ها و نشانه‌های احساس امنیت اجتماعی

شاخص‌های احساس امنیت	نشانه‌های احساس امنیت
عدم وجود آزار بصری	حضور در فضاهای شهری در ساعات پایانی شب
	حضور در فضاهای خلوت
عدم وجود آزار لسانی	حضور در مکان‌های تنگ و تاریک
	استفاده دایمی از فضاها
عدم وجود آزار فیزیکی	عدم ترس از سرقت اموال
	نداشتن ترس و اضطراب از سکونت در منطقه

منبع: آقایی و دیگران، ۱۳۹۳: ۵۱

مفهوم احساس امنیت اجتماعی در ارتباط با فضاهای عمومی سبز

کمبود احساس امنیت اجتماعی استفاده از فضای عمومی سبز را مورد تهدید قرار می‌دهد. در جایی که مردم احساس آسایش نمی‌کنند و می‌ترسند قلمرو فضای سبز تنزل می‌کند (Carmona, 2003: 238). ال زلینکا و دین برنان در کتاب *منظر ایمن: ایجاد اجتماعات ایمن‌تر، قابل زیست‌تر از طریق برنامه‌ریزی و طراحی، منظرسازی ایمن* را به‌عنوان طراحی فضاهای سبز عمومی در جهت ارتقای ادراکات ایمنی و کاهش جرم و ترس از جرم تعریف می‌کنند (کاشانی‌نو، ۱۳۸۹: ۱۰۱). در واقع، عدم وجود احساس امنیت در فضاهای عمومی به‌ویژه پارک‌ها بر زندگی شهروندان تأثیری گذارد و واکنش‌های مختلفی را به دنبال دارد. نخستین واکنش تلاش برای تغییر محیط به‌منظور ایجاد تناسب بین ویژگی‌های محیطی و نیازهای عینی و ذهنی و نیز انطباق با محیط می‌باشد اما واکنش دیگر کاهش تعلق مکانی است که باعث گسست از محیط می‌گردد (رضازاده، ۱۳۸۲: ۱۱-۱۲). بر این اساس، توجه به احساس امنیت اجتماعی در فضای سبز اهمیت می‌یابد. احساس امنیت اجتماعی موجب افزایش حضور و بالابردن سطح تعاملات و نظارت اجتماعی در پارک‌ها می‌شود.

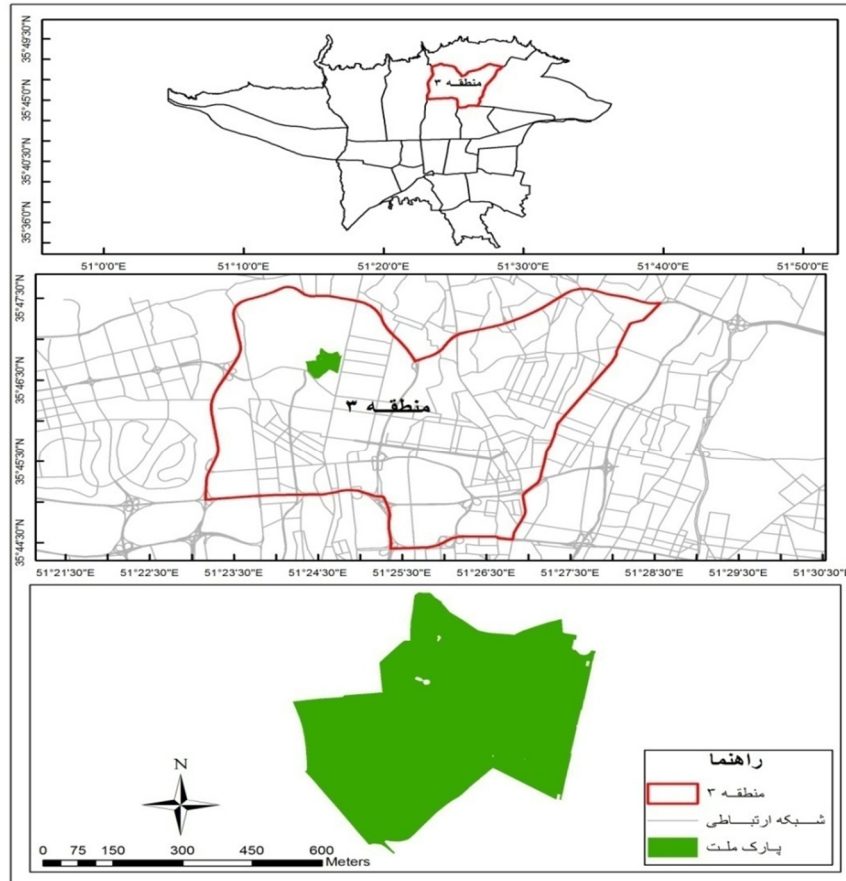
اسکار نیومن با توسعه عقاید جاکوبز بر نظارت فعالانه و تعریف عرصه‌ها تأکید می‌کند. وی نظریه فضای قابل دفاع را مطرح می‌کند و پیشنهاد تغییر ساختار محیط شهری را به‌گونه‌ای می‌دهد که جامعه نه توسط پلیس بلکه توسط افرادی که در عرصه‌های خاص سهیم‌اند تعریف و کنترل گردد (نیومن، ۱۹۷۳: ۱۹). در رابطه با شرایط محیطی و امنیت فضای سبز شهری بر اساس نظریه اسکار نیومن فضاهایی که امکان دیدن و دیده‌شدن در آنها وجود دارد دارای امنیت بیشتر هستند. به‌عنوان مثال، وجود پرچین‌ها و دیوارهای اطراف پارک باعث افزایش حس ناامنی است در حالی که وجود نشانه‌ای حاکی از نظارت مردم در پارک باعث حس امنیت می‌شود (شویتزر، ۱۹۹۷: ۱۱). جین جیکوبز در کتاب *زندگی و مرگ شهرهای آمریکا* بیان می‌کند که آرامش فضای سبز شهری از ابتدا به‌وسیله پلیس تأمین نمی‌شود ولی با حضور پلیس تضمین می‌شود (جیکوبز، ۱۳۸۶: ۴۵).

روش تحقیق

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و از لحاظ هدف کاربردی می‌باشد. در این راستا، پژوهشگران با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی و بر اساس فرضیه‌های پژوهش اقدام به طراحی پرسش‌نامه پنج‌گزینه‌ای طیف لیکرت با گویه‌های منفی نموده‌اند. ۱۰۰ پرسش‌نامه در پارک ملت به صورت نمونه‌گیری غیراحتمالی - اتفاقی توزیع شد. در ابتدا به مقایسه میانگین شاخص‌های پژوهش پرداخته و در ادامه با استفاده از آزمون آنوا بررسی استنباطی اختلاف بین میانگین‌ها به عمل آمده است. برای بررسی رابطه بین متغیر جنس و میزان عدم احساس امنیت از آزمون T دونمونه‌ای مستقل و برای بررسی رابطه بین متغیر سن و تحصیلات از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است.

محدوده مورد پژوهش

پارک ملت در منطقه سه تهران و در ناحیه دو واقع شده است. این پارک براساس موقعیت خاص خود در دو بخش متفاوت احداث گردیده است. قسمتی از پارک، که به بلوار کنار جاده موسوم است، به موازات خیابان ولیعصر (عج) در قطعه‌ای از پیاده‌رو گسترده شده و در سال ۱۳۴۷ تأسیس گردیده است. بخش دیگر پارک بر روی تپه‌ها بنا شده و در سال ۱۳۵۳ احداث گردیده است. طراحی این قسمت به سبک پارک‌های انگلیسی و توسط شخصی بنام «پولسن» صورت گرفته است. مساحت این پارک ۳۴۰۰۰۰ مترمربع و نوع طراحی آن آزاد با نظم طبیعی (استفاده از خطوط غیرمنظم و ارگانیک) است. پوشش گیاهی پارک شامل: چنار، افاقیا، سدرس، صنوبر، کاج تهران، بید، نارون، توت، سیب‌گل، گیلان‌گل، هلو و انواع درختچه نظیر ارغوان، تروی، بوداغ، سواغ و لیلکی می‌باشد و امکانات بوستان نیز در بردارنده گونه‌های نادر همچون: بلوط، سیدالاشجار، نوئل آبی، کاج کاشفی، بیدفری و گز مسجد، رستوران، آبنما، زمین بازی کودکان، زمین‌های اسکیت، دریاچه (برای قایقرانی)، کلینیک گل و گیاه، تندیس‌های مشاهیر، دفتر اجرائیات و حیات‌وحش نیز که شامل پرندگان و حیوانات است؛ مورد بازدید عموم قرار می‌گیرد. (سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران).

شکل(۱): موقعیت پارک ملت در منطقه سه شهرداری تهران

تحلیل یافته‌های پژوهش

در این قسمت یافته‌ها و نتایج به‌دست‌آمده در دو قسمت توصیفی و تحلیلی ارائه می‌شود. در بخش توصیفی ابتدا سیمای نمونه آماری پژوهش مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

جدول (۲): اطلاعات دموگرافیک

ویژگی‌های دموگرافیک پرسش‌شوندگان											
تحصیلات					سن					جنس	
فوق لیسانس و بالاتر	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم	زیر دیپلم	۶۰ به بالا	۵۱-۶۰	۳۶-۵۰	۲۶-۳۵	۱۵-۲۵	مرد	زن
۱۰	۲۸	۱۹	۱۹	۲۴	۲۰	۲۵	۲۰	۱۸	۱۷	۳۷	۶۳

بر اساس داده‌های جدول بالا ۶۳ درصد پرسش‌شوندگان زن و ۳۷ درصد آن را مردان تشکیل می‌دهند. ۴۵ درصد از پرسش‌شوندگان ۵۰ سال و بیشتر سن دارند و از نظر تحصیلات ۵۷ درصد از پرسش‌شوندگان دارای تحصیلات بالا می‌باشند. در جدول زیر میزان پاسخ پرسش‌شوندگان به هر کدام از گویه‌های مورد پژوهش نشان داده شده است.

جدول (۳): امتیاز متغیرها بر اساس میانگین

معیارها	ارزیابی		زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین امتیازها	میانگین کل
	زیاد	بسیار زیاد						
آزار لسانی	۱۲	۲۱	۳۱	۱۹	۲/۹۲	۲/۷۸		
	۹	۱۴	۳۹	۱۷	۲/۷۳			
	۶	۷	۴۶	۲۷	۲/۶۴			
	۲۱	۲۶	۳۱	۱۲	۳/۳۶			
	۹	۷	۱۹	۳۲	۲/۲۷			
آزار فیزیکی	۴	۱۱	۱۸	۳۱	۲/۱۶	۲/۲۶		
	۸	۱۷	۲۸	۳۲	۳			
	۳	۶	۱۱	۴۱	۱/۹۳			
	۱	۳	۶	۳۲	۱/۵۷			
	۰	۲	۲	۱۱	۱/۲۱			
	۱۵	۲۱	۳۱	۱۹	۳/۰۴			
	۱۷	۱۸	۲۶	۲۲	۲/۹۶			
آزار بصری	۲۱	۳۰	۳۲	۶	۳/۴۴	۲/۷۴		
	۱۸	۲۵	۲۹	۱۵	۳/۲			
	۱۱	۱۷	۲۶	۲۴	۲/۷۱			
	۵	۱۲	۱۶	۲۹	۲/۱۷			
	۹	۹	۱۵	۲۵	۲/۱۸			

جدول بالا گویای امنیت قابل قبول برای استفاده کنندگان از پارک ملت است. در این پژوهش گویه‌ها به صورت منفی طراحی شده‌است. پاسخ پرسش‌شوندگان بیشتر در طیف پایین‌تر از حد میانگین قرار دارد. در پارک مورد مطالعه بعضی از شاخص‌های عدم امنیت در سطح پایینی هستند از جمله گویه تعدی جنسی و زورگیری بر اساس پاسخ پرسش‌شوندگان در سطح پایینی قرار دارد که می‌توان به وجود نظارت اجتماعی و عملکرد پلیس در این زمینه اشاره کرد. از طرفی بعضی از گویه‌های پژوهش نظیر نگاه نامناسب و توهین در سطح بالایی قرار دارند.

جدول (۴): آمار توصیفی شاخص‌های پژوهش

واربانس	انحراف استاندارد	میانگین	بیشترین	کمترین	دامنه تغییرات	نمونه آماری
۰.۱۶۰	۰.۳۹۹۴۱	۲.۷۸۴۰	۳.۳۶	۲.۲۷	۱.۰۹	آزار لسانی
۰.۵۵۷	۰.۷۴۶۴۵	۲.۲۶۷۱	۳.۰۴	۱.۲۱	۱.۸۳	آزار فیزیکی
۰.۳۳۵	۰.۵۷۹۰۱	۲.۷۴۰۰	۳.۴۴	۲.۱۷	۱.۲۷	آزار بصری

با توجه به میانگین شاخص‌های پژوهش آزار لسانی با مقدار میانگین ۲.۷۸ بیشترین سهم را در کاهش امنیت در پارک ملت دارد. پس از آن به ترتیب شاخص آزار بصری با مقدار ۲.۷۴ و آزار فیزیکی با مقدار ۲.۲۶ باعث کاهش امنیت در محدوده مورد مطالعه شده‌اند. البته تفاوت زیادی میان شاخص آزار لسانی و آزار بصری وجود ندارد که در ادامه برای بررسی میانگین شاخص‌های پژوهش با استفاده از آمار استنباطی این امر را نشان می‌دهیم. برای این که متغیرهای پژوهش دارای سه سطح می‌باشند از آزمون ANOVA استفاده نمودیم.

جدول (۵): مقایسه متغیرهای پژوهش

	df	F	Sig.
مقایسه بین گروه‌ها	۲	۷.۶۰۲	۰.۰۰۱

بر اساس این آزمون بین میانگین‌ها تفاوت وجود دارد. به عبارت دیگر، به ترتیب شاخص‌های آزار لسانی، بصری و فیزیکی در پارک ملت باعث عدم احساس امنیت اجتماعی شده‌است.

آزمون مقایسه فقدان امنیت بین زنان و مردان

احساس امنیت اجتماعی در فضای عمومی به‌ویژه پارک‌ها دارای اهمیت و نقش بسیار حساسی در ابعاد مختلف زندگی انسان است. این نوع امنیت ناشی از احساس آرامش، آسایش و راحتی افکار فرد در محیط است. بدین معنی که با افزایش احساس امنیت اجتماعی، احساس شایستگی، عزت نفس و اعتماد به نفس افزایش می‌یابد. احساس امنیت اجتماعی هم در محیط خانواده و هم در عرصه عمومی به‌ویژه برای زنان تأثیرگذار است. در این پژوهش با طراحی پرسش‌نامه به ارزیابی و سنجش احساس امنیت بین مردان و زنان پرداخته‌ایم.

جدول (۶): تفاوت میانگین عدم احساس امنیت بین زنان و مردان

انحراف استاندارد	میانگین	نمونه	جنس
۰.۷۱۱۴۶	۲.۰۹۰۳	۳۷	مرد
۱.۱۸۲۱۵	۲.۸۷۸۵	۶۳	زن

میانگین عدم احساس امنیت برای زنان ۲.۸۷ و برای مردان ۲.۰۹ است. با توجه به این‌که طیف لیکرت مورد استفاده در این مطالعه بین ۱ تا ۵ می‌باشد و گویه‌های پژوهش به صورت منفی طراحی شده‌است؛ بنابراین، عدد ۳ به عنوان میانه نظری پاسخ‌ها انتخاب شده‌است. نتایج پژوهش گویای آن است که احساس امنیت برای مردان و زنان در حد مطلوبی قرار دارد.

جدول (۷): تفاوت معنی‌داری میانگین عدم احساس امنیت بین زنان و مردان

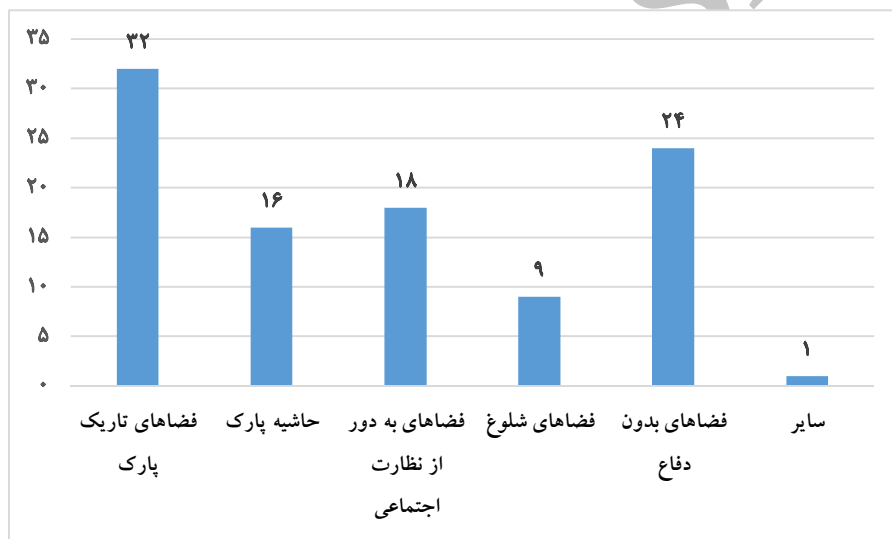
T	مقدار P	Df
-۳.۶۷	۰.۰۰۰	۹۸

مقدار میانگین دو گروه بر اساس نتایج حاصل از آزمون T دو نمونه‌ای مستقل با مقدار ۳.۶۷- نشان‌دهنده این است که عدم امنیت در میان گروه دوم (زنان) بیشتر از گروه اول (مردان) است. در دوران جدید عنصر اصلی ثبات، نظم و امنیت به مقدار سرمایه اجتماعی، میزان پایبندی به ارزش‌ها و هنجارهای جمعی و فضایل اخلاقی بازمی‌گردد. با توجه به وضعیت جامعه‌ی ما، که یک جامعه در حال گذار است، عدم توجه به امنیت به‌ویژه در فضاهای عمومی می‌تواند تأثیر فزاینده‌ای بر به هم ریختن انسجام و یکپارچگی داشته‌باشد. در نتیجه، به عنوان سدی مانع برقراری احساس رضایت اجتماعی گردد. بر

اثر تداوم افزایش ناامنی اجتماعی در چنین شرایطی سرمایه اجتماعی در جامعه روبه زوال می‌رود و در درازمدت پیامدهای منفی بی‌شماری بر جامعه انسانی می‌گذارد. این عدم‌امنیت به‌خصوص برای زنان سبب می‌شود که آنها نتوانند شهروندان فعال همه‌جانبه باشند.

مهم‌ترین عوامل احساس ناامنی در پارک ملت

از مهم‌ترین عواملی که موجبات احساس ناامنی را در پارک ملت به‌وجود می‌آورد در نمودار زیر به آن اشاره شده‌است. فضاهای تاریک پارک با ۳۲ درصد بیشترین احساس ناامنی را به‌وجود می‌آورد. فضاهای شلوغ نیز با ۹ درصد موجبات عدم احساس امنیت را فراهم می‌کند. در نمودار زیر به مهم‌ترین عوامل ایجاد ناامنی اشاره شده‌است.

نمودار(۱): مهم‌ترین عوامل ایجاد ناامنی در پارک ملت

رابطه بین فقدان احساس امنیت و سن و تحصیلات

تأثیر سطح تحصیلات بر میزان احساس امنیت در پارک براساس داده‌های پیمایش میدانی نشان می‌دهد که بین این دو متغیر ارتباط معناداری وجود دارد. با توجه به این که درصد قابل توجهی از پرسش‌شوندگان مقطع لیسانس و بالاتر بوده‌اند این داده‌ها گویای آن است که پارک ملت از نظر جذب گروه‌های تحصیل کرده و مکانی برای گذراندن

اوقات فراغت این گروه‌ها، عملکرد مناسبی داشته‌است. این پارک امنیت نسبتاً مطلوبی را برای زنان فراهم نموده‌است.

جدول (۸): رابطه میان متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش

		تحصیلات	سن	عدم امنیت
تحصیلات	Pearson Correlation	۱		
	Sig. (2-tailed)	۰.۰۰۰		
	N	۱۰۰		
سن	Pearson Correlation	۰.۷۸۹	۱	
	Sig. (2-tailed)	۰.۰۰۰		
	N	۱۰۰	۱۰۰	
عدم امنیت	Pearson Correlation	-۰.۸۶۷**	-۰.۸۱۱**	۱
	Sig. (2-tailed)	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	
	N	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

در بررسی رابطه بین متغیرهای سن و عدم امنیت مقدار همبستگی -۰.۸۱۱ است. این امر گویای رابطه معکوس این دو متغیر است به طوری که با افزایش سن عدم امنیت کاهش و با کاهش سن عدم امنیت افزایش می‌یابد. مقدار همبستگی بین تحصیلات و عدم امنیت -۰.۸۶۷ است که در مقایسه با متغیر سن همبستگی بیشتری با متغیر عدم امنیت دارد. مطالعات نشان داده‌است که هرچه آگاهی‌های افراد نسبت به مسائل اجتماعی و روزمره زندگی بیشتر باشد و به منبع اطلاعات غنی‌تری دسترسی داشته باشند شناخت بهتری از فرصت‌ها و تهدیدهای محیط زندگی و همچنین حقوق و حریم‌های شخصی و عمومی خود به دست می‌آورند و هرچه این اطلاعات کمتر باشد شناخت آنان از تهدیدات محیط اطراف کمتر است و همین مورد عاملی در جهت افزایش احساس ناامنی محسوب می‌شود.

نتیجه‌گیری

امنیت به عنوان یکی از نیازهای اساسی انسان مطرح می‌باشد. انسان همواره در تلاش برای تأمین امنیت در زندگی خود بوده‌است. یکی از انگیزه‌های اصلی تشکیل حکومت‌ها نیز تأمین امنیت اجتماعی است. امنیت نخستین شرط برای زندگی انسان و سکونت در یک مکان است. با توجه به بحث محوری امنیت شاخص‌هایی که در این پژوهش

استفاده شده است شامل آزاروآذیت فیزیکی، لسانی و بصری است. نویسندگان با انتخاب پارک ملت به عنوان فضای سبز، که دارای کارکرد منطقه‌ای می‌باشد و معمولاً شهروندان جهت گذران اوقات فراغت به این فضا مراجعه می‌کنند، درصدهستند تا میزان امنیت اجتماعی را با استفاده از شاخص‌های ذکر شده نشان دهند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که میزان آزاروآذیت فیزیکی کمتر از سایر شاخص‌ها می‌باشد. آزار لسانی با مقدار میانگین ۲.۷۸ بیشترین سهم را در کاهش امنیت در پارک ملت به خود اختصاص داده است. پس از آن به ترتیب شاخص آزار بصری با مقدار ۲.۷۴ و آزار فیزیکی با مقدار ۲.۲۶ باعث کاهش امنیت در محدوده مورد مطالعه شده‌اند. در ادامه مشخص شده است که میزان احساس ناامنی در گروه زنان بیشتر از مردان است. همچنین میان متغیرهای فردی و احساس عدم امنیت ارتباط غیرمستقیم و منفی وجود دارد. بین سن و عدم امنیت ضریب همبستگی ۰.۸۱۱- و همچنین بین تحصیلات و عدم امنیت ضریب همبستگی ۰.۸۶۷- است. در مجموع، می‌توان فضای پارک ملت را در بعد امنیت اجتماعی با توجه به میانگین‌های به دست آمده مثبت ارزیابی کرد.

پیشنهادها

- شرایط مناسب محیطی برای حضور مردم و نظارت مردمی (وجود فضاهای باز، دید از جوانب مختلف و ...)
- تقویت شاخص‌های پایداری اجتماعی (سرمایه اجتماعی، حس تعلق به مکان، مسئولیت-پذیری و ...) از طریق برگزاری کلاس‌ها و برنامه‌های مختلف در داخل پارک ملت؛
- توجه به بحث محوری امنیت در طرح‌های فرادست (طرح تفصیلی و طرح جامع)؛
- شناسایی فضاهای ناامن مانند حاشیه پارک‌ها و تدوین برنامه‌هایی برای رسیدن به پایداری در این فضاها؛
- فرهنگ‌سازی و افزایش آگاهی مردم نسبت به عوامل ناامنی؛
- رسیدگی سریع نهادهای مسئول به شکایات مردمی در برابر عوامل ناامنی؛
- حضور فعال‌تر نیروی انتظامی در فضاهای ناامن پارک به ویژه در حاشیه پارک.

منابع

- آقای، پرویز و دیگران (۱۳۹۳)، سنجش و تدوین راهبرد امنیت اجتماعی پایدار (مورد پژوهی: منطقه یک شهرداری تهران)، فصلنامه جغرافیای انتظامی، سال ۲، شماره ۵.
- اسدی فرد، محمد (۱۳۹۳)، ارتقای امنیت اجتماعی از طریق طراحی فضای سبز شهری (مطالعه موردی: پارک چیتگر)، فصلنامه علمی ترویجی پیشگیری از جرم، شماره ۳۱، دوره نهم.
- اکبری، رضا و پاک‌نیان، سمانه (۱۳۹۱)، تأثیر کالبد فضاهای عمومی بر احساس امنیت اجتماعی زنان، نشریه هنرهای زیبا، دوره ۱۷، شماره ۲.
- بشریه، حسین (۱۳۷۴)، جامعه‌شناسی سیاسی، تهران، انتشارات نی.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۱)، میزگرد نقش فضاهای شهری در تأمین امنیت اجتماعی، مجله شهرداری-ها، سال چهارم، شماره ۴۱.
- پوراحمد، احمد و دیگران (۱۳۹۲)، لمنیت شهری؛ فضاهای عمومی بررسی و سنجش سطح امنیت پارک‌های شهری در منطقه ۲ شهر قم. پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال دوم.
- رضازاده، راضیه (۱۳۸۲)، شاخص‌های امن در فضاهای شهری، مجله شهرداری‌ها، سال چهارم، شماره ۴۱.
- زیاری، کرامت‌اله، مهدی‌نژاد، حافظ، پرهیز، فریاد (۱۳۸۸)، مبانی و تکنیک‌های برنامه‌ریزی شهری، انتشارات دانشگاه بین‌المللی چابهار.
- جیکوبز، جین (۱۳۸۶)، مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی، ترجمه حمیدرضا پارسا و آرزو افلاطونی، تهران.
- رضویان، محمدتقی و پرویز آقای (۱۳۹۳)، بررسی و ارزیابی احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: محلات جماران و فاطمی)، فصلنامه چشم‌انداز برنامه‌ریزی شهری زاگرس، سال ۶، شماره بیستم.
- سحرخیز، الهام (۱۳۹۲)، آسیب‌شناسی احساس امنیت در پارک‌های شهر کرج، فصلنامه دانش انتظامی البرز، شماره ۱، دوره اول.
- سعیدنیا، احمد (۱۳۸۳)، فضای سبز شهری، ج ۹، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷)، ویژگی‌های محیطی فضاهای شهری امن، مرکز مطالعات و تحقیقاتی و معماری.
- عبادی جوکندان، اسماعیل (۱۳۸۵)، بررسی پراکنش فضای سبز شهری و مکان‌یابی بهینه آن در منطقه ۳ شهر زاهدان، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی.

- کارگر، بهمن، سرور، رحیم (۱۳۹۰)، شهر، حاشیه و امنیت اجتماعی، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- کاشانی‌نو، خشایار (۱۳۸۹)، بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری، نشریه هویت شهر، سال چهارم.
- کوبکی، افشین و همکاران (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی کیفیت شهری در مراکز شهری، مجله جستارهای شهرسازی.
- گل‌بان (۱۳۸۹)، فضاهای عمومی و زندگی جمعی، ترجمه علی غفاری و صادق سهیلی‌پور، دانشگاه شهیدبهبشتی.
- گلی، علی (۱۳۸۹)، زنان و امنیت در فضاهای عمومی شهری (مطالعه موردی: پارک آزادی شیراز)، مجله جامعه‌شناسی تاریخی، شماره ۲.
- مویدی، محمد، علی‌نژاد، منوچهر، نوایی، حسینی (۱۳۹۲)، بررسی نقش مؤلفه‌های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (نمونه موردی: مطالعه محله اوین)، فصلنامه مطالعات اجتماعی، شماره ۳۵.
- نیومن، اسکار (۱۳۸۷)، خلق فضاهای قابل دفاع، ترجمه فائزه رواقی و کاوه صابر، انتشارات طحان، تهران.
- Brenda, S.A. Yeoh & Pei Lin Yeow (1997). Where Women Fear To Tread: Image Of Danger And The Effects Of Fear Of Crime In Singapore. *Geo. journal*. Vol.43.No.3.Pp.273-286.
- Balram shivan and Dragicevic suzana (2005), Attitudes Toward urban Green Space: Integrating Questionnaire survey and collaborative GIS Techniques to Improve Attitude measurements Landscape and urban planning.
- Carmona, Cathew. & Heath, Tim. (2003)"Public Places, Urban Spaces, Architectural Press", New York, Paris.
- Dias, L. Et Al, (2007). Urban Security and Spatial Behavior, Syntactic and Perceptual Analysis of the Central Area of Porto Alleger. 6th International Space Syntax Symposium, Istanbul.
- Making Safer Places (2005), Women's Safety in our Cities, National Conference, and Conference Report London.
- Newman, O. (1973) Defensible Space: People and Design in the Violent City, London, Architectural Press.
- Schweitzer, J.H. et al. (1977) "The Impact of the Built Environment on Crime and Fear of Crime in Urban Neighborhoods", *Journal of Urban Technology*, Vol. 6, N.3.
- Stump .C & D. Carreon (2003). "Confrontation and loss of Control: Masculinity and men's fear in public space". *Journal of Environmental Psychology*. Vol. 23. Pp. 311-322.
- <http://parks.tehran.ir> سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران